

УДК 37.016:811.111:316.772

Катерина Галацин, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської мови технічного спрямування
Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена актуальній проблемі сьогодення – теоретико-методичному аналізу процесу формування культури міжособистісної взаємодії майбутніх фахівців інженерно-технічного спрямування на заняттях англійської мови. У статті розкривається сутність поняття культури міжособистісної взаємодії особистості майбутнього фахівця та специфіка її формування у майбутніх інженерів. Визначаються принципи формування культури міжособистісної взаємодії у студентів вищих технічних навчальних закладів; характеризуються апробовані автором інтерактивні методи формування культури міжособистісної взаємодії у процесі навчання англійської мови. У висновках запропоновано напрями активізації досліджуваного процесу.

Ключові слова: міжособистісна взаємодія, культура міжособистісної взаємодії, формування культури міжособистісної взаємодії, інтерактивні методи навчання, студенти вищого технічного навчального закладу.

Літ. 10.

Екатерина Галацин, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры английского языка технического направления
Национального технического университета Украины "Киевский политехнический институт имени
Игоря Сикорского"

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ МЕЖЛИЧНОСТНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Статья посвящена актуальной проблеме сегодняшнего дня – теоретико-методическому анализу процесса формирования культуры межличностного взаимодействия будущих специалистов инженерно-технического направления на занятиях английского языка. В статье раскрывается сущность понятия культуры межличностного взаимодействия личности будущего специалиста и специфика ее формирования у будущих инженеров. Определяются принципы формирования культуры межличностного взаимодействия у студентов высших технических учебных заведений; характеризуются апробированные автором интерактивные методы формирования культуры межличностного взаимодействия в процессе обучения английского языка. В заключении предложены направления активизации исследуемого процесса.

Ключевые слова: межличностное взаимодействие, культура межличностного взаимодействия, формирование культуры межличностного взаимодействия, интерактивные методы обучения, студенты высшего технического учебного заведения.

**Kateryna Halatsyn, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the English for Engineering Department
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"**

THE FORMATION OF CULTURE OF INTERPERSONAL INTERACTION OF FUTURE ENGINEERS IN THE PROCESS OF LEARNING OF ENGLISH

The article is devoted to the topical problem of today – the theoretical and methodological analysis of the process of formation of culture of interpersonal interaction of future specialists of the technical direction at the English classes. The article reveals the essence of the concept of culture of interpersonal relations of personality of the future specialist and the peculiarity of its formation for the future engineers. The principles of formation of culture of interpersonal interaction among the students at the higher technical educational institutions. The author approves the interactive methods of formation of culture of interpersonal interaction in the process of learning of English language. In conclusion, the ways of activation of the studied process are offered.

Keywords: the interpersonal interaction, the interpersonal interaction culture, the formation of culture of interpersonal interaction, the interactive teaching methods, the students of higher technical educational institutions.

Актуальність проблеми. У період побудови нового українського суспільства з властивими йому інтеграційними процесами важливою якістю

конкурентоспроможного фахівця є його вміння продуктивно взаємодіяти з іншими людьми. Причому така взаємодія насамперед передбачає розуміння позиції інших людей, толерантне

ставлення до них, уміння конструктивної співпраці з іншими. Практика повсякденного життя переконливо доводить, що саме міжособистісне спілкування та міжособистісна взаємодія є важливими засобами успішного виконання будь-якої професійної діяльності, в тому числі й фахової роботи майбутнього інженера.

Оскільки зміст культури як специфічного суспільного й особистісного феномену виявляється в усвідомленій активній позиції особистості, що уможливорює не лише її соціалізацію (входження особистості в суспільство, її адаптацію та сприйняття суспільних норм і цінностей), але й вироблення нових, то рівень сформованості культури міжособистісної взаємодії майбутнього фахівця є одним із визначників його професійної компетентності. Саме тому, на нашу думку, сформованість культури міжособистісної взаємодії майбутніх інженерів є одним із критерієм їх готовності до виконання професійних завдань, що й *актуалізує досліджувану проблему*.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз різних наукових джерел з психології, соціології та педагогіки свідчить про те, що проблема міжособистісної взаємодії, її сутність, функціональне призначення, специфіка її формування у майбутніх фахівців (наприклад, у вчителів початкової школи, у студентів і викладачів ВНЗ тощо) є неновою й певною мірою вивчена й досліджена. Так, наприклад, В. Агеев, Л. Гозман досліджували психологію міжособистісних і міжгрупових стосунків; С. Головаха та Н. Паніна вивчали психологію людських взаємин; В. М'ясищев і В. Трусов аналізували психологію міжособистісного впливу [9]. У свою чергу, О. Бодальов та Є. Руденський розкривали проблему міжособистісного спілкування, а М. Каган і Б. Паригін досліджували конфлікти в колективі та міжособистісні конфлікти як деформацію міжособистісної взаємодії [6]. Сутнісно-структурний аналіз міжособистісних стосунків, вивчення їх функціонального призначення знаходимо в працях Б. Ананьєва, М. Касаткіна, В. М'ясищева та ін. [9].

М. Євтух у праці "Культура взаємин" [5] охарактеризував специфіку формування культури взаємин між студентською молоддю та викладачами у середовищі вищого навчального закладу, зацентрувавши увагу на таких важливих аспектах, як самоаналіз, самопізнання, саморегулювання.

Конструктивною у контексті нашого дослідження є праця М. Обозова "Психологія

міжособистісних відносин", в якій визначаються поняття взаємовідносин, взаємодопомоги, взаєморозуміння у контексті міжособистісної взаємодії та які, на думку автора, відображають різні складові взаємодії: емоційної, пізнавальної, поведінково-діяльній. Так, за М. Обозовим, взаємовідносини є складовою взаємодії, яка саме через взаєморозуміння та взаємодопомогу й забезпечує результат взаємодії [10].

Аналіз наукової літератури, практики повсякденного життя свідчить про те, що кожна людина зв'язана з іншими людьми, суспільством і саме цей зв'язок і виражається у взаємодії [1; 6; 8]. Тому під взаємодією доцільно, на нашу думку, розуміти не лише дії, що є взаємозалежними, але й організацію цих дій, які є зорієнтовані на реалізацію спільної діяльності.

З огляду на це, в ході з'ясування питання міжособистісної взаємодії нами зроблено акцент на тому, що особистість, спілкуючись, обмінюючись інформацією, виробляє певні форми й норми спільних дій, організовує й координує ці дії. Отже, поняття комунікації нами розглядається як окремий випадок взаємодії. А тому проблеми комунікації на рівні "взаємодії" розглядаються з позицій суб'єктів взаємодії, в ролі яких можуть бути окремі люди, соціальні інститути, установи, організації. У свою чергу, інтерактивний компонент спілкування нами трактується як організація суб'єктами спілкування спільної стратегії взаємодії, обмін не лише фактами, але й діями [3; 4].

Цікавими є міркування М. Кагана стосовно відмінностей у визначеннях взаємодії, комунікації та спілкування. Так, ученим охарактеризовано такі типи суб'єкт-суб'єктних взаємодій, як: спілкування (мета-мета), обслуговування (засіб-мета), управління (мета-засіб), комунікація (засіб-засіб) [6]. Звідси, логічним є висновок про те, що детальне вивчення потреб, намірів, цілей, усвідомленого розуміння ситуації партнерами соціальної взаємодії власне й забезпечує об'єктивність визначення типу ставлення один до одного: як до суб'єкта чи об'єкта, як до цілі чи до засобу [6].

Отже, ми міжособистісну взаємодію розуміємо як цілісну систему взаємозумовлених і взаємодоповнюючих індивідуальних дій двох і більше її учасників, поведінка кожного із яких є стимулом і водночас реакцією на поведінку інших, їхні дії спрямовані на досягнення певного спільного результату, а також на особистісний розвиток кожного учасника. Нами визначено також спільні й найбільш характерні ознаки міжособистісної взаємодії: усвідомлення спільної мети, здатність

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

до спільної праці, взаємоповага й терпимість, толерантність, діалог і діалогічні відносини, кооперація, що забезпечує єднання та інтеграцію людей.

Метою статті є аналіз специфіки формування культури міжособистісної взаємодії майбутніх інженерів у процесі навчання англійської мови. Досягається поставлена нами мета шляхом вирішення низки завдань: 1) розкриття змісту поняття культури міжособистісної взаємодії; 2) аналіз особливостей її формування у студентів вищих технічних навчальних закладів; 3) характеристика навчальних занять з англійської мови у ВТНЗ як одного із засобів формування культури міжособистісної взаємодії особистості майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що культура особистості визначає її поведінку та дії як у професійній діяльності, так і в повсякденному житті. Підґрунтям культурної поведінки людини, її основою є внутрішній світ особистості, її цінності, потреби, мотиви, що власне й зумовлює дотримання людиною норм і правил культури міжособистісної взаємодії, або ж навпаки, ігнорування ними [2; 3; 8].

Оскільки взаємодія розглядається як діяльність, яка охоплює, по-перше, професійну сферу (оволодіння й поглиблення професійних знань, удосконалення професійних умінь) та, по-друге, – особистісну, тобто самовдосконалення та саморегуляція інтелектуальної, вольової та емоційної особистісних складових, то *міжособистісна взаємодія* розуміється нами як один із факторів формування загальної культури особистості. У свою чергу, *культура міжособистісної взаємодії* визначається як одна із важливих складових загальної культури особистості, що забезпечує інтеграцію людини з соціумом, сприяє продуктивній комунікації у спільній діяльності, розвиває готовність до співпраці та партнерства.

У контексті дослідження наголошуємо, що формування культури міжособистісної взаємодії у майбутніх інженерів під час професійної підготовки є складним, поліфункціональним процесом, який передбачає насамперед переорієнтацію навчально-виховного процесу у ВТНЗ з монологічного (викладач на лекції, практичному занятті, студент на практичному занятті тощо) на полілогічний (викладач-студент-студенти) з метою забезпечення полілогічної взаємодії всіх його учасників [4].

Для студентів технічних вишів таке залучення до міжособистісної взаємодії є особливо

важливим, оскільки часто поширюється твердження щодо непотрібності комунікативних умінь фахівцям інженерно-технічного спрямування. На нашу думку, такі твердження є помилковими, а тому цей аспект дослідження видається ще більш актуальним.

Нами визначені основні напрями формування культури міжособистісної взаємодії у студентів вищих технічних навчальних закладів. Насамперед, йдеться про розвиток мотиваційної та ціннісної сфер особистості майбутнього інженера й усвідомлення та сприйняття ним культури міжособистісної взаємодії як власної цінності, у тому числі й професійної. Важливим є також формування у студентів ВТНЗ знань про культуру міжособистісної взаємодії, її структуру, роль у формуванні особистості, шляхи розвитку та вдосконалення, методи діагностики та самодіагностики. Ще одним важливим кроком у формуванні культури міжособистісної взаємодії майбутнього фахівця є розвиток комунікативних умінь на основі розвитку його комунікативності як однієї із важливих людських якостей [3; 4].

Забезпечити окреслене вище можливо шляхом: а) оновлення змісту навчальних предметів; б) застосування інтерактивних форм і методів роботи зі студентами; в) забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і викладачів не лише під час навчання, але й у позанавчальний час, у тому числі й під час дозвілля студентської молі.

Нами у дослідженні зроблено акцент на навчання англійської мови у вищому технічному навчальному закладі як одному із дієвих засобів формування культури міжособистісної взаємодії студентів. Зокрема, у процесі вивчення англійської мови, окрім традиційних завдань – читання, переказ, письмо, аудіювання, ми визначили також ще низку завдань, вирішення яких спрямоване на формування культури міжособистісної взаємодії студентів. Так, йдеться насамперед про поглиблення знань майбутніх інженерів про сутність спілкування, його функції, визначення поняття міжособистісної взаємодії, діалогу, полілогу, комунікативності тощо; формування комунікативних умінь студентів і розвиток їх особистісних якостей. Реалізувати окреслені вище завдання можна шляхом доповнення змісту навчальної програми з англійської мови відповідним теоретичним матеріалом, підібраними завданнями для практичної та самостійної роботи, креативними пошуковими ІНДЗ.

Принципами змістового наповнення навчальної програми (у тому числі й робочої програми) вивчення

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

англійської мови студентами ВТНЗ слугують:

а) діалогізація та полілогізація навчального процесу, тобто побудова навчання на основі діалогу та полілогу;

б) активність студентів у спілкуванні (як професійному, так і міжособистісному);

в) неперервність у формуванні культури міжособистісної взаємодії;

г) поєднання навчання та виховання у формуванні культури міжособистісної взаємодії.

Для досягнення позитивного результату формування культури міжособистісної взаємодії студентів технічного вишу важливим є дотримання визначених вище принципів змісту програми з англійської мови та вибір таких форм і методів її реалізації, які б максимально активізували мислительно-пізнавальну діяльність студентів, спонукали їх до взаємодії, а відтак і до практичного формування їх комунікативних умінь.

Нами найчастіше застосовуються групові методи навчання, які забезпечують обговорення конкретної ситуації спочатку у “малій групі (мікрогрупі), а пізніше – у повній студентській групі (наприклад, 4 курс, обговорення проблеми “Переваги та виклики інформаційного суспільства”); методи диспуту та дискусії, що дають можливість висловлювати власні міркування, аргументацію, спростування тощо (наприклад, 3 курс, дискусія на тему “Перспективи впровадження новітніх телекомунікаційних технологій в Україні”).

Цікавими й продуктивними є згорнуті форми дискусії, як-от: “круглий стіл”, тобто бесіда, до якої залучена невелика група студентів, між якими відбувається обмін думками, що пізніше трансформується на аудиторію; “засідання експертної групи” або ж інакше “панельна дискусія”, тобто колективне обговорення певної проблеми групою студентів з подальшим висвітленням доповіді-інформації; “акваріума” – як організація групової взаємодії для вирішення певної суперечливої задачі.

Техніку “акваріума” ми застосовуємо за запропонованим М. Кларніним алгоритмом:

1) постановка проблеми перед академічною групою (наприклад, 3 курс, проблема “Цифрове телебачення: плюси та мінуси”).

2) поділ студентів на малі групи (по колу) (наприклад, 5 груп);

3) обирається керівник малої групи, тобто особа, яка презентуватиме позицію групи;

4) активне обговорення проблему;

5) аргументація кожною групою власної думки, її відстоювання; (можливі перерви для консультацій);

7) закінчення обговорення після завершення визначеного часу (зазвичай – це закінчення академічної пари) або ж після однозначного вирішення проблеми;

8) критичне обговорення “акваріума” студентами всієї групи [7].

Такі навчальні заняття сприяють не лише оволодінню студентами англійської мови, але й дають їм можливість висловитись, довести, аргументувати свою позицію, вчаться слухати інших, проявляти або ж учитись толерантності, сприяють розвитку умінь самопрезентації, тобто й формують культуру міжособистісної взаємодії.

Висновок та перспективи подальшого дослідження. Формування культури міжособистісної взаємодії студентів вищих технічних навчальних закладів є одним із пріоритетних завдань вищої школи та одним із напрямів професійної підготовки майбутніх фахівців, оскільки сама культура міжособистісної взаємодії слугує визначником професіоналізму фахівця.

Нами навчання англійської мови розглядається як один із дієвих засобів формування культури міжособистісної взаємодії, оскільки сприяє не лише засвоєнню англійської мови й формуванню іншомовної компетентності, але й забезпечує міжособистісну взаємодію студентів і викладачів на практиці.

Успішний результат формування культури міжособистісної взаємодії досягається шляхом реалізації модифікованої навчальної програми англійської мови у ВТНЗ за допомогою інтерактивних форм та методів. Застосування новітніх групових і проблемних технологій базується на принципі партнерства та поєднання педагогічного управління з розвитком активності та самостійності, що й забезпечує міжособистісну взаємодію.

Нами доведено, що міжособистісна взаємодія буде конструктивною, якщо: викладач мотивує студентів до нових знань, сприяє озвученню студентом власної думки, заохочує самостійні судження та міркування студентів; стимулює бажання та прагнення студентів знати більше; викладач є толерантним і вчить толерантності студентів, готовий до партнерської співпраці та взаємодії.

Подальшого дослідження потребують теоретико-методичні обґрунтування змістового наповнення навчальних програм з англійської мови для студентів різних курсів ВТНЗ у контексті формування культури міжособистісної взаємодії та розвитку діалогічних умінь.

Література

1. Будник О.П. *Діалогізм як принцип гуманітарної*

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

освіти / О.П. Будник // *Філософські проблеми гуманізації освіти: матеріали міжнародної наукової конференції*. – Одеса, 2003. – С. 151 – 152.

2. Волкова Н.П. *Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб.* / Н.П. Волкова. – Київ: Академія, 2006. – 255 с.

3. Галацин К.О. *Особливості формування комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів* / К.О. Галацин // *Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки*. – Луцьк: РВВ Вежа, 2012. – № 8 (233). – С. 54 – 59.

4. Галацин К.О. *Умови формування комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів* / К.О. Галацин // *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. – Дрогобич: РВВ “Коло”, 2012. – № 7 (90). – С. 144 – 148.

5. Євтух М.Б. *Культура взаємин* / М.Б. Євтух, Т.В. Черкашина: Підручник. – 3-тє вид., переробл. і допов. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2012. – 340 с.

6. Коган М.С. *Мир общения. Проблема межсубъектных отношений [Текст]* / М.С. Коган. – М.: Политиздат, 1988. – 316 с.

7. Кларин М.В. *Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта)*. – Рига: НПЦ “Эксперимент”, 1995. – 176 с.

8. Мельникова І.М. *Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академгрупи: Навчальний посібник*. – К.: ВД “Професіонал”, 2007. – 304 с.

9. Мясцищев В.Н. *Психология отношений / В.Н. Мясцищев*. – М.: “Институт практической психологии”; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1995. – 356 с.

10. Обозов Н.Н. *Психология межличностных отношений / Н.Н. Обозов*. – Киев: Лыбидь, 1990. – 192 с.

References

1. Budnyk O.P. (2003). *Dialogizm yak pryntsyyp humanitarnoyi osvity [Dialogism as the principle of humanitarian education]. Filosofs'ki problemy*

humanizatsiyi osvity: materialy mizhnarodnoyi naukovoji konferentsiyi. Odesa, pp. 151 – 152. [in Ukrainian].

2. Volkova N.P. (2006). *Profesijno-pedahohichna komunikatsiya [Professional and pedagogical communication]. Navch. posib.*, Kyiv: Akademiya. [in Ukrainian].

3. Halatsyn K.O. (2012). *Osoblyvosti formuvannya komunikatyvnoji kul'tury studentiv vyshchych tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv [Features of formation the communicative culture of students in higher technical educational institutions]. Naukovy visnyk VNU im. Lesi Ukrayinky, Lutsk: RVV Vezha, 8 (233), pp. 54 – 59. [in Ukrainian].*

4. Halatsyn K.O. (2012). *Umovy formuvannya komunikatyvnoji kul'tury studentiv vyshchych tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv [Peculiarities of formation the communicative culture of students in higher technical educational institutions]. Youth and Market: monthly scientific-pedagogical journal. Drohobych: Kolo Publ., 7 (90), pp. 144 – 148. [in Ukrainian].*

5. Yevtukh M.B., Cherkashyna T.V. (2012). *Kul'tura vzayemyn [Culture of relationships]. Vol. 3, Cherkasy: Vydavets' Chabanenko Yu.A. [in Ukrainian].*

6. Kagan M.S. (1988). *Mir obshhenija. Problema mezhsobeknyh otnoshenij [World of communication. Problem of intersubjective relations]. Moscow: Politizdat [in Russian].*

7. Klarin M.V. (1995). *Innovacii v mirovoj pedagogike: obuchenie na osnove issledovanija, igry i diskussii. [Innovation in the global pedagogy: learning through research, games and discussions]. (Analiz zarubezhnogo opyta). Riga: NPC “Jeksperiment”. [in Russian].*

8. Mel'nykova I.M. (2007). *Innovatsijni komunikatyvni tekhnolohiji v roboti kuratora akademhrupy [Innovative communication technologies in the work of the curator of the academic group]. Kyiv: Profesional Publ. [in Ukrainian].*

9. Mjasishhev V.N. (1995). *Psihologija otnoshenij [Psychology of relationships]. Moscow: “Institut prakticheskoj psihologi”, Voronezh: NPO “MODJeK” [in Russian].*

10. Obozov N.N. (1990). *Psihologija mezhlichnostnyh otnoshenij [Psychology of interpersonal relations]. Kyiv: Lybid' [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 16.02.2017

